

ФОКУС ОБЛАСТИ НА МЕДИАЦИЯТА В СИСТЕМАТА НА СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

*Доц. д-р Велислава Николаева
Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“*

FOCUS AREAS OF MEDIATION IN THE SYSTEM OF SECONDARY EDUCATION

*Assoc. Prof. Velislava Nikolaeva, PhD
Varna Free University „Chernorizets Hrabar”*

Резюме: Акцент е поставен върху приложимостта на медиацията като управленски инструмент и практика (фокус области) в дейността на образователните институции. Изследователският интерес е свързан с търсенето на границите на приложимост на медиацията в системата на средното образование и необходимостта от формиране на практико-приложни знания и умения у ръководните екипи за използване на медиаторски техники в практиката им.

Ключови думи: *медиация, управление на образователна институция, средно образование, контактни аудитории*

Abstract: Emphasis is placed on the applicability of mediation as a management tool and practice (focus areas) in the activities of educational institutions. The research interest is related to the search for the limits of applicability of mediation in the secondary education system and the need for the formation of practical and applied knowledge and skills in the management teams for the use of mediation techniques in their practice.

Key words: *mediation, educational institution management, secondary education, contact audiences*

DOI: <https://doi.org/10.36997/MDPS2022.4>

Въведение

Медиацията се превръща във все по-актуална тема в обществено-икономическото пространство. Тя е обект на анализ в разработки с научен и приложен характер, а границите на нейната приложимост непрекъснато се разширяват. Именно с това може да се аргументи-

ра изследователският интерес: До колко медиацията може да се разглежда и превърне в управленски инструмент в помощ на ръководните екипи на образователните институции в системата на средното образование. Разбира се, това предполага формиране и развитие на медиаторски умения не само у ръководството, но и включването на медиацията като елемент от цялостната политика на образователната институция. Това позволява и формулирането на целта на разработката: да се проследи теоретичната и приложната дискусия относно природата на медиацията и на тази основа да се анализира потенциалът ѝ за превръщането ѝ в управленски инструмент и в част от политиката на организациите в системата на средното образование. В разработката е предложен и концептуален модел, в който се идентифицира приложното поле на медиацията в помощ на организациите от образователния сектор.

Изследователският апарат включва анализ и синтез на първични и вторични информационни източници, критичен и проблемен анализ, изследване на терен (полуструктурирано интервю).

Защитаваната авторова теза е, че ръководните екипи на образователните институции трябва да познават и използват в своята практика различни медиаторски техники, като част от управленския им инструментариум, а медиацията трябва да стане елемент от организационната политика.

Изложение

Формалното разбиране за медиация е „доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице – медиатор, подпомага спорещите страни да постигнат споразумение“.¹

Приложението на медиацията в системата на средното образование е тема, разработвана от много специалисти².

Систематизирането на споделения теоретичен и практичен опит позволява определянето на следните най-често коментирани области за приложение на медиацията в системата на средното образование:

- При разрешаване на междуличностни конфликти между раз-

¹ Закон за медиацията, чл. 2. // ДВ, №110 от 17.12.2004, ... посл. изм. ДВ, №17, 2019.

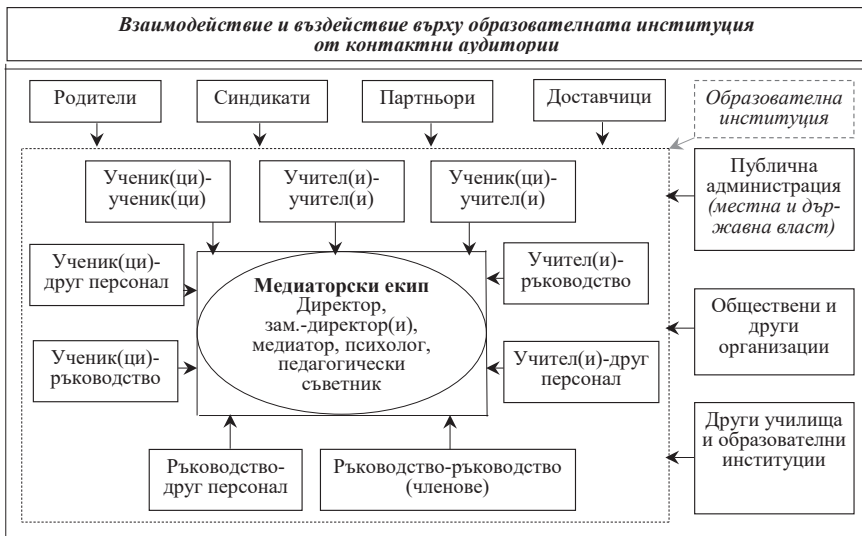
² Александрова (2018 и следващи), Иванова (2011), Клявкова (2019 и други), Ранев (2019), Савова (2020 и други).

лични участници, част от вътрешната среда на образователната институция – ученици, учители, ръководство, друг персонал.

- Между представители на образователната институция и външни контактни аудитории или техни представители – между: ученици и родители, учители и родители, ръководство и родители, ученици от различни училища и др.

Важно е да се отбележи, че медиацията може да се използва и в ситуации, в които страна по проблема е образователната институция, която се представлява от неговия директор – казуси със синдикални структури, с различни доставчици и партньори и др.

Именно спецификите и многообразието на тези взаимоотношения са използвани за създаването на предложения по-долу концептуален модел за взаимодействие между различните контактни аудитории и образователната институция в системата на средното образование (фиг. 1). В него е направен опит за идентифициране на възможните области на конфликтно взаимодействие вътре в системата, както и с нейната външна среда.

Фигура 1. Концептуален модел за взаимодействие между контактни аудитории и образователна институция в системата на средното образование

Източник: авторова разработка.

Така определените контактни аудитории в предложения модел позволяват:

- подробно да се разпишат всички области на взаимоотношения, които могат да се определят като конфликтни;
- да се анализират допълнително идентифицираните контактни аудитории от външната среда, с оглед прецизиране на областите на взаимодействие с образователната институция и определянето на потенциално конфликтните;
- включването на формираните изводи в резултат от проведените проучвания в мерки и политики за устойчиво развитие на образователната институция;
- внимателен преглед на набора от компетентности на потенциалните медиатори при разрешаването на потенциално конфликтните ситуации и включването им в обучения.

Аргументирано може да се предположи, че за установените посредством предложения модел потенциали и дефицити в областта на медиацията и на медиаторските умения на ръководството на образователната институция (вкл. и т. нар. „медиаторски екип“) трябва да са предприемат подходящи мерки, които са предмет на управление, а решението им е свързано и с използването на управленски инструменти.

За проверка на авторската теза е проведено проучване чрез полуструктурирано интервю.

По преценка на автора на настоящата публикация и по молба на някои от участниците техните имена и месторабота не са посочени. На всички интервюирани са зададени относително еднакви въпроси относно: приложимостта и ползите от медиацията в системата на средното образование; определяне на акцентите и фокус областите на медиацията в образователните институции от този сектор. Различните въпроси са свързани с конкретните наблюдения на експертите и медиатора и с оценката на представителя на образователната институция относно собствената си нагласа да се обучава в медиаторски техники, както и да ги прилага в своята практика.

Според експерта от практиката, който е успешен учител и доказан професионалист-медиатор, медиацията в средното образование:

- се свързва с решаване на относително често наблюдавани конфликтни ситуации от типа „ученик-ученик“, „ученик-учител“, както

и казуси, свързани с взаимоотношенията „учител-учител“, „родител-учител“;

- все по-често е по инициатива на директори на училища, които търсят помощ от външен медиатор за решаване на целия спектър от конфликтни ситуации, които могат да възникнат при взаимодействието на образователната институция с различните контактни аудитории.

При проведения разговор с експерта от практиката изказаното от него мнение е, че медиацията ще продължи да се използва с увеличаваща се популярност, тъй като: медиацията е утвърден способ за постигане на разбирателство по различни казуси и между различни участници по появилите се между тях спорни въпроси; стандартизираните процедури по медиация са предпоставка за по-бързото постигане на съгласие за участие в медиация; установява се необходимост от непрекъснато усъвършенстване на уменията на медиаторите според спецификите на конкретните казуси. В подкрепа на това твърдение и при безапелационно спазване на изискванията за поверителност и конфиденциалност бяха споделени примери, които са изисквали: по-специфично планиране, организиране и провеждане на определените за трудни медиаторски казуси; гъвкаво използване на различните инструменти за провеждане на медиация, включително ко-медиация; изследователско търсене с практико-приложен характер на нови техники, които могат да се интегрират в медиаторската практика.

Всичко посочено от експерта потвърждава авторовата теза, че медиацията в средното образование трябва да се развива в посока на:

- специализирана подготовка на медиаторите за усвояване на специфични практико-приложни инструменти за работа по видове контактни аудитории.

- Необходимо е да се помисли за обучение на ръководния състав на образователната институция, който да може да използва различни медиаторски техники в своята практика³. Подобни обучения вече се правят за учители, включително по различни проекти⁴.

- Подходящо е използването на медиацията да се включи като

³ Не става въпрос за сертифициращи обучения за придобиване на правоспособност за медиатор.

⁴ Различни инициативи на Министерството на образованието и науката (МОН) и структурите на регионалните управления на образованието (РУО).

част от училищната политика и от стратегията за развитие на образователната институция.

В контекста на разработения концептуален модел и в подкрепа на заявената цел на разработката за участие в проучването е привлечен действащ образователен медиатор⁵. В своята практика той най-често съдейства за решаването на казуси, възникнали на територията на образователната институция с характер на междуличностен конфликт. Това са конфликти между ученици или между ученик(ци) и учител. Утвърденият механизъм за решаване на такива казуси в тази образователна институция е визуализиран във фиг. 2.

Фигура 2. Механизъм на взаимодействие и роля на образователния медиатор в училище

Източник: авторова разработка.

По преценка на медиатора около 65% от медиациите завършват със споразумение (конфликтът се решава в процедурата по медиация). В останалите случаи казусът се насочва към директора, който да определи кой да се ангажира с последващото му разрешаване (заместник директор, психолог, педагогически съветник).

Това отново е в подкрепа на защитаваната авторова теза относно уменията на ръководния екип на образователната институция за решаване на конфликти – в качеството им на управляващи и в качеството им на управлявани.

⁵ С няколко годишен опит като медиатор по проект „Подкрепа за успех“ към МОН.

За мнение в контекста на предложения концептуален модел е потърсен експерт от дирекция „Образование и младежки дейности“ в общинската администрация. Проведеното интервю позволява систематизирането на следното:

- Използването на медиацията в системата на средното образование е област, която тепърва ще се развива. Тъй като в момента тя не е ясно заявен приоритет в общинската политика⁶, по мнението на експерта, организирането и провеждането на събития, свързани с прилагането на медиацията в тази част от образователната сфера, с подкрепата на общинска администрация са реалистични и възможни.

- Акцент беше поставен и върху необходимостта да бъдат привлечени в семинари и обучения за запознаване с особеностите и спецификите на медиацията и ръководните екипи на тези институции, тъй като в известна степен част от педагогическия състав, по един или по друг начин, вече има някакви придобити познания по тази проблематика.

Изказаното от експерта мнение относно необходимостта от привличане на целия ръководен екип е в съответствие с авторовото виждане, че ръководителите устойчиво трябва да развиват своята управленска компетентност, в този случай – с усвояване на медиаторски техники. Установява се и съответствие не само по отношение на развитието на медиацията в системата на средното образование, но и възприемането ѝ като управленски инструмент.

За мнение беше потърсен и представител от ръководството на едно училище. В голяма степен дадените от него отговори се припокриват с вече коментираните такива. Особен интерес за автора на настоящата разработка представлява отговорът за включване в обучение, свързано с медиацията. Тъй като беше изказано мнение въз основа на наблюдения от участие в други обучения (по други теми), то този специалист не би се включил като лична инициатива в такова обучение. Основни причини за това бяха посочени: по-скоро теоретичните обучения, в които е участвал, при осъзната нужда от практико-приложно знание и натрупалото се в резултат на това неудовлетворение, което е прераснало в нежелание за участие в подобни събития. Важно е да се отбележи и друго: категорично изказаното мнение, че ако това се превърне в част от политиката и приоритетите на образо-

⁶ Макар че може да се подразбере в немалко общински инициативи.

вателната институция, той в максимална степен ще направи всичко, което се очаква от него, в т.ч. усвояване и прилагане в практиката си на медиаторски техники.

За автора на настоящата разработка интерес представлява и следното: според този представител на образователна институция напоследък казусите, в които едната страна са родители, се адресират от тях самите към трета страна (РУО, МОН), а не към класен ръководител, заместник-директор, директор, така, както разбирането за добра управленска практика предполага. Това от своя страна води до появата и на други проблемни ситуации за съответната образователна институция. В известна степен споделеното в това интервю се доближава до казаното от експерта – медиатор и учител от практиката, а именно: променя се характерът на проблемите, което изисква и нови подходи, и гъвкавост у тези, които ги решават или съдействат да бъдат решени.

Заклучение

Относно приложимостта на медиацията в системата на средното образование, могат да се формулират следните изводи, заявки за последващи изследвания и обобщения:

- Медиацията в системата на средното образование като политика, практика и управленски инструмент ще търпи своето развитие и утвърждаване.

- Макар и ограничено като брой участници, проведеното проучване чрез полуструктурирано интервю определя широко поле за последващи проучвания и анализи относно приложимостта на медиацията в системата на средното образование.

- Получените отговори от представители на образователния и свързаните с него сектори, както и на доказан професионалист и учител по медиация потвърждават защитаваната авторова теза, че една от фокус областите на медиацията в средното образование е формиране на медиаторски умения у ръководния екип на образователните институции. Разбира се, това е предмет на последващи авторови проучвания, както вече беше заявено в настоящата публикация. Друга фокус област е въвеждането на медиацията като част от тяхната политика, което също попада в обхвата на изследователския интерес на автора на настоящата публикация.

В следващи автори разработки по въпросите на медиацията се предвижда:

- продължаване на проучванията и сред другите контактни аудитории, включени в предложения в тази публикация концептуален модел;
- задълбочаване на изследванията с коментираните вече контактни аудитории (анкетно проучване);
- теренно изследване на целево създаден образователен продукт с партньори от практиката;

Използвана литература

1. Александрова, С. (2022). Три нестандартни приложения на медиацията в училищна среда (под печат).

Aleksandrova, S. (2022). Tri nestandartni prilozheniya na mediatsiyata v uchilishtna sreda (pod pechat).

2. Александрова, С. Образователна медиация в България (<https://www.sporazumenia.com/bg/mediini-uchastiq.html>, 28.04.2022).

Aleksandrova, S. Obrazovatelna mediatsiya v Bulgariya (<https://www.sporazumenia.com/bg/mediini-uchastiq.html>, 28.04.2022).

3. Александрова, С. Медиацията в УЧИЛИЩЕ? Мисията „възможна“ (<https://www.sporazumenia.com/bg/news/id/20.html>, 28.04.2022).

Aleksandrova, S. Mediatsiyata v UCHILISHTE? Misiyata „vazmozhna“ (<https://www.sporazumenia.com/bg/news/id/20.html>, 28.04.2022).

4. Закон за медиацията. // ДВ, №110, 2004, ... посл. изм. ДВ, №17, 2019.

Zakon za mediatsiyata. // DV, №110, 2004, ... posl. izm. DV, №17, 2019.

5. Иванова, Т. (2011). Консултант и медиатор – актуални професионални роли на съвременния учител. // Управление и образование, Бургас, Том VII, №4, с. 228-232.

Ivanova, T. (2011). Konsultant i mediator – aktualni profesionalni roli na savremenniya uchitel. // Upravlenie i obrazovanie, Burgas, Tom VII, №4, s. 228-232.

6. Каменова, Д. (2021). Медиация и невербална комуникация. София: Труд.

Kamenova, D. (2021). Mediatsiya i neverbalna komunikatsiya. Sofiya: Trud.

7. Клявкова, К. (2019). В храма на медиацията. София: Фондация „Ахая Общество“.

Klyavkova, K. (2019). V hrama na mediatsiyata. Sofiya: Fondatsiya „Ahaya Obshtestvo“.

8. Ранев, Ал. (2019). Приложение на медиацията при работа с деца и младежи. // Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, Книга Педагогически науки, Том 114, с. 209-240.

Ranev, Al. (2019). Prilozhenie na mediatsiyata pri rabota s detsa i mladezhi. Godishnik na Sofiyskiya universitet „Sv. Kliment Ohridski“, Fakultet po nauki za obrazovaniето i izkustvata, Kniga Pedagogicheski nauki, Tom 114, s. 209-240.

9. Савова, Л. (2020). Модел за въвеждане на медиацията в образованието. // Медиацията в различните обществени сфери. Варна: Наука и икономика, с. 22-28.

Savova, L. (2020). Model za vavezhdane na mediatsiyata v obrazovaniето. Mediatsiyata v razlichnite obshtestveni sferi. Varna: Nauka i ikonomika, s. 22-28.

За контакти:

Доц. д-р Велислава Николаева

ВСУ „Черноризец Храбър“

E-mail: velislava.nikolaeva@vfu.bg